

פנינה ליפשיץ אבירם - איזון עדין

פנינה ליפשיץ אבירם - איזון עדין: מבט שני
על זכויות עובר בר-חיות בדין הישראלי:
בין זכויות האישה לזכויות העובר -
הוצאת נבו, תשע"ו - 2016, 240 עמ'.

ספרה של ד"ר פנינה ליפשיץ אבירם איננו מתיימר להיות מחקר משפטי אובייקטיבי. הוא מהווה כתב הגנה על זכות העובר לחיים, במיוחד החל מהשלב בו העובר יוכל לחיות גם ללא האם (מקובל שזהו השבוע העשרים וארבעה בערך). המחברת מעלה באומץ שאלות לא פשוטות שמן הסתם עוד יסתבכו בעתיד.

לטענת אבירם, הויכוח על הפלות מלאכותיות התרכז בדרך כלל בזכות האישה לגופה למול הזכות לחיים באופן כללי. אבירם איננה כופרת בזכות האישה על גופה, אולם ברגע שנכנסה להיריון, מתוכנן או לא, הרי העובר נכנס לתמונה. מבחינה זו קל יותר להצדיק התערבות באוטונומיה של האישה, שכן צד ג' חף מפשע (שנוצר על ידה), יכול להיפגע מפעולותיה. אולם אין מי שישא את קול העובר, ואבירם מנסה לעמוד לימינו.

הספר כולל סקירה היסטורית מקיפה ורחבה של זכויות העובר בשלוש הדתות המונותואיסטיות, יהדות נצרות ואיסלאם. בנצרות הדגש הוא על הקתוליים דווקא. אולי בגלל ההדגשה הקתולית על זכות העובר לחיים, ששם היא זהה למעשה לזכות האישה. המחברת מראה איך כל הדתות התנגדו להפלות בשלב המתקדם של ההיריון (הקתולים אף קודם לכן). נעיר רק שלא בכל המקומות היה זה המנהג. באימפריה הרומית, לא רק שמוותרת הייתה הפלה, אלא היה מותר להורים גם לזנוח את ילדיהם ביערות. אמהות רבות זנחו את ילדיהן באופן חוקי, והיו שהעירו כי רק היהודים ושבטי הגרמנים מתנגדים למנהג זה. ישנם גם מלומדים הטוענים שרוב העבדים של אותה תקופה, היו אותן תינוקות זנוחים שגודלו על ידי סוחרים עבדים מתוך מטרה להשתמש בהם כעבדים/שפחות.

כידוע, הלשון שבה משתמש המשפטן משקפת את דעתו. כך למשל בפסק דין נחמני הידוע, היו שופטים/ות שהשתמשו יותר בביטוי 'ביציות מופרות' והיו שהשתמשו בביטוי 'פוטנציאל החיים' או 'עוברים'. לפי הביטוי בו השתמשו, לא היה קשה לנחש את מסקנתם. לעניינו, מעניינת הלשון שבה משתמשת המחברת בקפידה. היא קוראת לעובר משבוע 24 'עובר בר-חיות' ולפעמים 'עובר חי'. היא איננה משתמש במונח 'הפלה מלאכותית' ומייחדת את המונח 'הפלות' להפלות טבעיות בלבד. כל הפלה על ידי רופא מכונה 'הפסקת הריון יזומה', ולעיתים אף 'הכחדת העובר'.

הספר עוסק רבות ב - אַאוּגְנִיקָה. מונח המשקף רעיון שניתן להשביח את המין האנושי על ידי הטלת מגבלות ילודה לאנשים 'בעייתיים' שעדיף לחברה שלא יעבירו את תכונותיהם לדור הבא. אלו יכולים להיות חולים במחלות העוברות בתורשה, מפגרים, נכים, ועוד. למותר לציין שהרעיון שהועלה בתחילה על ידי אנשים עם כוונות טובות אך אומץ בחדווה על ידי הנאצים עם תוצאות מחרידות.

לטענת המחברת המעבר בין רשות גורפת להפלות מלאכותיות ('הפסקת הריון יזומה!') הוא ברור. אם אנו מאמצים את הגישה שלעובר אין זכויות משלו להיוולד, הרי מה מונע מהורים לדרוש כי

לעניינו, מעניינת הלשון שבה משתמשת המחברת בקפידה. היא קוראת לעובר משבוע 24 'עובר בר-חיות' ולפעמים 'עובר חי'

ילדו רק ילדים 'מושלמים'? בעלי מידות פיזיות ואפילו צבע שיער/עיניים כבקשתם. ובמידה והדבר איננו מובטח להם, יבקשו מיידית הפסקת הריון יזומה? השאלה איננה תיאורטית. כך למשל קיימים איזורים שבהם נעשו הפלות מלאכותיות כשהתברר שמדובר בנקבות. עד כדי כך, עד שבדרום קוריאה נאסר בשנות התשעים על רופאים לומר להורים את מין היילוד (כיום בוטל האיסור).

שאלה מעין זו התעוררה בישראל עוד בשנת התשעים של המאה הקודמת (במקרה שלא הובא בספר). אשה בהריון בשבוע ה-28 נכנסה לטיפול נמרץ והרופאים חששו לחייה. הם ביקשו לדעת האם לנתחה ניתוח קיסרי אם חס וחלילה תלך לעולמה. הרופאים לא יכלו לומר מה יהיה מצבו של העובר והעריכו כי קיים סיכוי של 40% לפגמים בו. בעלה הודיע כי במקרה כזה יתנגד לניתוח קיסרי. בית המשפט המחוזי קבע כי אם תלך לעולמה על הרופאים לנתחה ולנסות להציל את העובר למרות התנגדות הבעל. בית המשפט התבסס רבות על הדין העברי ועל המשפט הישראלי לנימוק החלטתו (מ.א. 103/92 מיום 4.2.92 ע"י כב' השופט בזק). לשמחת כולם, האישה התאושה וילדה בן בריא כך שהשאלה נשארה תיאורטית בלבד.

גישת המחברת מפתה, אולם יש בה בעיה עיקרית אחת. הגדרתה לעובר בר-חיות מתבססת על הטכנולוגיה הקיימת כיום. סביר להניח שזו תשתנה עם הזמן. מה יקרה כאשר ניתן יהיה להציל עוברים בני שלושה חודשים? חודש? מה יקרה אם וכאשר ניתן יהיה לגדל ילדים ברחם מלאכותי? האם אז נאמר שזכות העובר קיימת מרגע ההפרייה? והאם תוכל המדינה לומר לאישה המבקשת הפלה כי המדינה תקח את העובר ותגדלו על חשבונה? אם ניתן יהיה להפרידו מהאם בניתוח פשוט, קל, וללא סכנה, התוכל המדינה להתערב?

אפשר גם להתווכח על הסטטיסטיקות שמביאה המחברת לחיזוק עמדתה. היא מביאה טענה על פיה אחת מכל שלוש נשים בעולם עוברת הפלה מרצונה. אולם נתון זה איננו ברור. שלצערנו ישנן

גישת המחברת מפתה, אולם יש בה בעיה עיקרית אחת. הגדרתה לעובר בר-חיות מתבססת על הטכנולוגיה הקיימת כיום. סביר להניח שזו תשתנה עם הזמן

מדינות (בעיקר הלא מפותחות) שבהן אין אמצעי מניעה מספיקים, והפלות (חוקיות או לא) מהוות אמצעי עיקרי למניעת ילודה לא רצויה. ממילא במדינות אלו עוברות נשים רבות כמה הפלות כך שהמספר הכללי של ההפלות עולה. אין כמדומנו חולק שהפלות אינן רצויות מסיבות רפואיות, מוסריות, כלכליות ומכל סיבה שהיא. מדיניות ראויה צריכה להתמקד באמצעי מניעה ולא בהפלות בדיעבד. יהיו מעטים שלא יסכימו עם המחברת בכך. אולם מה צריכה להיות התגובה כשההיריון הלא רצוי כבר קרה? המחברת מתלוננת כי בארץ מאושרות כמעט כל הבקשות להפלה. אך האם המדינה יכולה כלל שלא לאשר הפלות? ההיסטוריה מלמדת שאם המדינה לא תאשרן, ייעשו אלה במחתרת ובצורה מסוכנת הרבה יותר.

ה מחברת מתלוננת כי בארץ
מאושרות כמעט כל הבקשות
להפלה. אך האם המדינה יכולה
כלל שלא לאשר הפלות?

המחברת ד"ר פנינה ליפשיץ-אבירם היא עורכת דין ומרצה במכללה האקדמית צפת (גילוי נאות, ידידה אישית של הכותב). היא עוסקת רבות ברפואה ומשפט, ובנושאי ביו-אתיקה. זהו ספרה השני בתחום ומן הסתם יהיו גם אחרים (הראשון עסק בהסכמה מדעת של קטינים לטיפול רפואי).